

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

מה המדינה שלי: חותרת לעוצמה או בורחת מחולשה?

מאת אל"מ (מיל') שי שבתאי

מבט מבס"א מס' 2,378, 23 באפריל 2026

תקציר: מלחמת זעם אפי - שאגת הארי היא נייר לקמוס למדד העוצמה של מדינות רבות ולמאזן העוצמה הגלובלי והאזורי. לצורך נייר זה עוצמה היא היציבה הביטחונית והכלכלית של מדינה. על הרצף שבין המעצמה הדומיננטית (ארצות הברית) לבין המדינות החלשות (ספרד כמצטרפת חדשה) נמצאות מדינות שאפשר לחלקן לשני סוגים על הרצף: אלו שחותרות לעוצמה, ואלו שבורחות מחולשה. ניתוח ראשוני ואיכותני מעלה כי ארצות הברית, סין ורוסיה התחזקו בחתירתן לעוצמה; איראן חזרה לברוח מחולשה; צרפת ובריטניה התבססו בצד הבריחה מחולשה, בעוד גרמניה עשתה צעד נוסף בתהליך החתירה לעוצמה; חתירת סעודיה לעוצמה נפגעה וכך גם בריחתן של מדינות המפרץ האחרות מחולשה. לישראל הישג משמעותי בחתירה לעוצמה, שסיוג נדרש בצידו, משום שהעוצמה אינה מאוזנת. נדרש המשך ניתוח מעמיק תוך כדי 'שקיעת האבק' של השפעות המלחמה על מעמד המדינות ושימוש בו על מנת לקדם הזדמנויות משמעותיות ולגדר סיכונים.

התזה: לחתור לעוצמה או לברוח מחולשה?

מלחמת זעם אפי - שאגת הארי היא נייר לקמוס למדד העוצמה של מדינות רבות ולמאזן העוצמה הגלובלי והאזורי. לצורך נייר זה עוצמה היא היציבה הביטחונית והכלכלית של מדינה. יש למדינה עוצמות מסייעות נוספות (שכוננו פעם 'רכות') כמו דיפלומטיה, מאמצי השפעה וחוסן פנימי. עבור הגורמים החלשים עוצמות אלו הן מכפיל כוח, אך האפקטיביות שלהן מוגבלת. בסופו של דבר הן מגולמות לתוך שתי העיקריות: יציבה אסטרטגית-ביטחונית והדומיננטיות הכלכלית.

יש פער בין התפיסה העצמית של המדינה לבין עוצמתה בפועל, כפי שלמדה רוסיה לאחר ההחלטה לפלוש לאוקראינה, ונייר זה בוחן את הערכת העוצמה 'האובייקטיבית' ולא בתפיסות העצמיות שלה.

כיום בעולם עוצמתה של ארצות הברית ניכרת על פני כולם. יש בעולם מדינות חלשות. למעשה, מתוך כמאתיים מדינות, חלק ניכר הן מדינות חלשות או בעלות עוצמה מעטה אך מספקת מול סביבתן. מצטרפת חדשה למועדון הזה היא ספרד, פעם אימפריה גלובלית, שחלשה כיום הן ביטחונית והן כלכלית.

המדינות האחרות נמצאות בתווך, ואפשר לחלק אותן לשני סוגים על הרצף: אלו שחותרות לעוצמה ואלו שבורחות מחולשה. מלחמת זעם אפי הציבה מראה בפני הזירה הגלובלית והאזורית, ומאפשרת לכייל מחדש את מיקומן של מדינות שונות על הרצף.

למה דווקא מלחמת זעם אפי היא אינדיקטור טוב יותר למדד העוצמה של מדינות ולא המלחמה באוקראינה או המצב בים סין? ניתן לתת לכך מספר סיבות:

- א. מלחמת זעם אפי היא המשבר המלחמתי הגלובלי הראשון בתקופת הנשיאות של טראמפ ששם את סוגיית העוצמה במרכז האסטרטגיה שלו;
- ב. המלחמה הפכה ממשבר אזורי למשבר גלובלי כולל בגלל סוגיית האנרגיה ואתגר שרשראות האספקה, שהתעצם בשנים האחרונות בעיקר מאז מגפת הקורונה;
- ג. היא מעמידה במבחן מרחבים גיאואסטרטגיים מרכזיים כמו רוסיה - אירופה, הודו - סין ובפסיפיק מסין לאוסטרליה.

הערכת השינוי במדד העוצמה של מדינות מפתח

התיאור להלן הנו העלאת כיוונים לחשיבה לשיח מקצועי ואקדמי בסוגיה.

איראן: חזרה לברירה מחולשה. המשטר האסלאמי פעל בשני העשורים הראשונים לקיומו כשחקן הבורח מחולשה, כשטראומת מלחמת איראן-עיראק משחקת תפקיד מרכזי בהתנהלותו. בשני העשורים האחרונים הוא שינה את דרכו, ועבר לחתור לעוצמה. האיראנים החליטו, שהעוצמה הביטחונית חשובה יותר מהכלכלית, והיו מוכנים לשלם תמורתה מחירים כואבים של סנקציות. היה זה תהליך מתמשך, שנראה כי אבני הדרך המרכזיות בו היו: ההצלחה בדיכוי המחאה של 'התנועה הירוקה' ב-2009; העדר מגבלות על ההתנהלות בתחום הטילים ובזירה האזורית בהסכם הגרעין ב-2015; היכולת לחבר בין יכולות טילים ומעופפים' מתקדמים לפרוקסים; והניצחונות של הציר בסיוע למשטר אסד בסוריה ובלחימה החות'ית מול הסעודים ואיחוד האמירויות. בשונה מקאסם סלימאני, שפיתח את אסטרטגיית החתירה לעוצמה אזורית בצורה מחושבת ותוך ניהול סיכונים, ממשיכו היו פחות קפדניים, ולראייה אי-יכולתם לשלוט בחמאס ב-7 באוקטובר. המלחמה הנוכחית, גם אם אינם מבינים זאת עדיין לעומק, מהווה מכה קשה לחתירתם לעוצמה, וסביר שתוך כדי תהליך העומק של הפנמת תוצאותיה יחזרו לגישת הברירה מחולשה.

ארצות הברית: חיזוק החתירה לעוצמה. הייתה הצגת תכלית של עליונותה הצבאית המוחלטת, במיוחד כשהיא מחוברת לבעל ברית שהוא 'סוס דוהר' ולא 'חמור עצל'. היו לה מחירים בתחום העוצמה הכלכלית, משום שהיא הפגינה עדיין רגישות פנימית למחירי האנרגיה, אך אלו נמוכים מאוד יחסית להישג.

סין והפאסיפיק: המאזן הסיני בחתירה לעוצמה הוא חיובי. מצד אחד בעל ברית לכאורה של בייג'ינג ניגף ובודד בצורה קשה, אך במישור הכלכלי דרך העוצמות שבנתה בשנים האחרונות בתחום שרשראות האספקה, היא גילתה עליונות מובהקת על פני שכנותיה: יפן, דרום קוריאה ואוסטרליה. בהיבט הצבאי, מה שקרה במפרץ הפרסי במהלך המלחמה אינו 'מעורר תיאבון' גלובלי בהסתכלות על עימות עתידי בים סין, דבר שמחזק את כושר המיקוח הסיני.

רוסיה ואירופה: המאזן הרוסי לחתירה לעוצמה – במיוחד מול אירופה - הוא חיובי. בהיבט הכלכלי המלחמה הזניקה את יכולתה למכור נפט ואת הרווחים ולאזן את הקשיים הכלכליים הנובעים מהמלחמה הארוכה ומהסנקציות. במישור הביטחוני, החולשה הביטחונית של אירופה מחזקת את העוצמה הרוסית. בדומה לרוסיה, גם אוקראינה - שהיא מדינה שבהגדרה בורחת מחולשה במיוחד במלחמה הנוכחית - הצליחה לחזק את מעמדה בדמות רווחים ביטחוניים וכלכליים. מנגד, אירופה - הבורחת מחולשה - ספגה

עוד מכה לעוצמתה הביטחונית בדגש על ההתפוררות המעשית של ברית נאט"ו, והתרחקות ארצות הברית - שהיא הרכיב הקריטי בה - משותפותיה.

הודו ופקיסטאן: החתירה ההודית לעוצמה נפגמה. פקיסטאן הצליחה - כהמשך לתהליך שנמשך כבר יותר משנה - למצב את עצמה ככנס בפני ארצות הברית, אולם נחשפה בחולשתה כשותפה צבאית של סעודיה. עם זאת, יש לנתח את ההתפתחות הזו בהקשר של הודו, שכן, ההתקרבות בין ארצות הברית לבין פקיסטאן היא איתגור אמריקני לאסטרטגיה העצמאית שנוקטת הודו בין היתר בהקשר הרוסי. בנוסף התגלו כתוצאה מהמלחמה חולשות בשרשרת האספקה ההודית. התפתחויות אלו הן ביטוי לכך, שיש להודו עוד אתגרים משמעותיים בחתירתה לעוצמה גלובלית.

גרמניה, בריטניה וצרפת: היפוך תפקידים - גרמניה היא החותרת לעוצמה. בריטניה וצרפת - שידעו בעשורים האחרונים לממש עוצמה ביטחונית בזירות שונות - התגלו ככאלו שאינן יכולות להפעיל כוח בעיקר מסיבות פנימיות, ולכן נמצאות עמוק במרחב הבריחה מחולשה. מנגד, גרמניה נראית כמי שבנתה עוד שלב בחזרתה המורכבת לשדות העוצמה הביטחונית.

סעודיה ומדינות המפרץ: אתגר לגישת החתירה לעוצמה הסעודית ולבריחה מחולשה של האחרות. במשך עשורים רבים מיצבה עצמה סעודיה, כמי שחותרת לעוצמה באמצעות יכולותיה הכלכליות האדירות. השליט הנוכחי בפועל, מחמד בן סלאמן, ניסה להסדיר את החתירה הזו דורות קדימה באמצעות חזון 2030. בחתירה זו העדיפה סעודיה את הכלכלי על פני הביטחוני, והדבר בא לידי ביטוי כואב בהפסד הצבאי לחות'ים בעשור האחרון. ההחלטה האיראנית לפגוע צבאית במדינות המפרץ ובייצוא הנפט כגישה אסטרטגית מרכזית (בלית ברירה) מבליטה את האתגרים הביטחוניים לעוצמה הכלכלית, ותחייב את סעודיה לבחון מחדש האם היא יכולה לחתור לעוצמה, או שעליה לעבור לגישה ריאלית יותר של בריחה מחולשה. ביתר מדינות המפרץ: איחוד האמירויות, קטר, בחריין, עומאן וכווית המצב אף ברור יותר. האסטרטגיה הבסיסית שלהן היא בריחה מחולשה, והמלחמה רק הוכיחה להן, שנדרש מהן לשפר את יכולותיהן - בעיקר בשדה הביטחוני ובחלופות של הזרמת נפט וגז - על מנת להצליח בה. גם גישתה של **טורקיה** נסוגה במידת מה לאחור כתוצאה מהמלחמה, ככזו החושבת יותר ויותר במושגים של חתירה לעוצמה לעיסוק בבריחה מחולשה.

לישראל הישג משמעותי בחתירה לעוצמה שסיוג נדרש בצידו. אסטרטגיית הביטחון הלאומי של בן גוריון הייתה במובהק בריחה מחולשה אינהרנטית באמצעות יצירת כוח עמידה הכולל חמישה רכיבים: יתרון איכותי קונבנציונלי, דימוי הרתעה גרעיני, יחסים מיוחדים עם מעצמה, עליונות כלכלית וטכנולוגית וחוסן לאומי. בתהליך ארוך הפכה גישתה של ישראל מבריחה מחולשה לחתירה לעוצמה. אפשר לסמן מספר אירועי מפתח: מלחמת ששת הימים שהיוותה אישור לעוצמה הצבאית של ישראל מול המרחב והובילה בסופו של תהליך להסכם השלום עם מצרים; בקפיצת המדרגה במעבר לכלכלת שוק חופשית מבוססת היי-טק החל מ-1992; ובשחרור הרסנים העצמיים על הפעלת הכוח הצבאי כתוצאה מהלם ה-7 באוקטובר בכיבוש חאן יונס בראשית 2024, מבצע הביפרים וחסול נצראללה במעלה השנה ובמבצע עם-כלביא ב-2025. מדינת ישראל היא כיום - בעקבות המלחמה הנוכחית - מדינה בעלת עוצמה צבאית וכלכלית הגדולה בהרבה מנתוניה האובייקטיביים. עם זאת, בהסתכלות צופה פני עתיד מצבה אינו מאוזן, ועליה לחזק מחדש את היסודות האחרים של כוח העמידה ([ראה מבט מבס"א מס' 2,347, 3 ביוני 2025](#)): התשתית לחברה ולכלכלה מתקדמת וחסונה ולצד זאת מיצוב ארוך טווח של היחסים עם ארצות הברית ואולי אף עם מעצמות נוספות.

משמעויות הניתוח

חשוב מכל: מדובר בניתוח ראשוני ואיכותני, שמחייב חשיבה מעמיקה ותיקוף ככל שתסתיים המלחמה, וישקע האבק מעל משמעויותיה. הניתוח המתמשך של הסוגייה מהווה עבור מדינות רבות בעולם 'השתקפות במראה' של מצבן, ונכון שיוביל לחשיבה מעמיקה על האסטרטגיה הלאומית ונגזרת אסטרטגיית הביטחון הלאומי שלהן. חשוב במיוחד להקשר הגלובלי הוא הפקת הלקחים באירופה מנייר הלקמוס של האירוע הנוכחי ובהמשך ללקחים החלקיים ממלחמת אוקראינה.

עבור המשטר האיראני, מכיוון שהוא מתקיים בתוך בועה חשיבתית והישרדות ([ראה מבט מבס"א מס' 2373, 9 באפריל 2026](#)), הרי ששילוב בין גורמים חיצוניים לפנימיים יצטרך לשקף לו את מצבו ולהוביל אותו להפקת המשמעויות ואולי (ורצוי) אף בתהליך של שינוי עמוק בו או בהקמתו של משטר אחר.

עבור ישראל מתקיים אתגר כפול: הפקת לקחים עבור עצמה ומעקב אחר ההשתנות של מדינות מפתח עבודה - בראש ובראשונה ארצות הברית, אך גם מעצמות אסיה, בדגש על הודו וסעודיה ומדינות המפרץ - על מנת למצות את ההזדמנויות הנובעות מההשתנות הצפויה שלהן ולגדר את הסיכונים.

אל"מ (מיל') שי שבתאי הוא סגן מנהל מרכז בס"א, מומחה לביטחון לאומי, תכנון אסטרטגי ותקשורת אסטרטגית. אסטרטג בתחום הגנת הסייבר ויועץ לחברות מובילות בישראל.